

Dit is mijn lichaam

‘Je wordt al grijs,’ zegt een mevrouw met dementie tegen me. Ik begin te blozen. Zo gaat dat. Mensen met dementie kunnen je soms ongegeneerd confronteren met jezelf. Ze halen je maskers weg en ze zien wie je daadwerkelijk bent. Dat is heerlijk ontnuchterend, maar ook confronterend. Er wordt je een spiegel voorgehouden, in dit geval letterlijk: ik word grijs.

Tim van Iersel

In het alledaagse leven valt ons van alles op aan elkaar: we vinden de een dik, de ander breedgeschouderd, met vetrollen of kaal. Iemand met dementie kan ons daar soms schaamteloos op wijzen. Dat is niet erg, of eng, maar juist verrijkend. Ik ervaar het als het teruggaan naar mijn lichaam, mijn non-verbale aanwezigheid, hoe ik aanwezig ben. Vaak zijn we aanwezig met vele woorden, maar mensen met dementie wijzen mij juist op hoe ik aanwezig ben met mijn lichaam: hoe dat er uitziet – zoals mijn grijze haren – maar vooral hoe ik met mijn lichaam communiceer. En dat gewoon aanvaarden: mezelf accepteren

zoals ik ben. Ik word grijs: prima.

Mensen met dementie brengen mij terug naar mijn lichaam. Zij hebben niet altijd interesse in allerlei intellectuele of abstracte gesprekken maar communiceren, soms zelfs zonder woorden. Communicatie en ontmoeting zijn dan het gezamenlijke lichamelijke aanwezig zijn. Dat is niet een degradatie, integendeel: het brengt me terug naar de kern. Mijn lichaam is wie ik ook ben.

Ik heb niet slechts mijn lichaam, maar ik ben ook mijn lichaam. Gods Geest bezielt mijn lichaam en daarmee ben ik mens. We kunnen dus zeggen: wij zijn een een-

heid van lichaam en ziel. Wij zijn niet ons brein. Tegenwoordig hebben we nogal eens de neiging om te leven 'in ons hoofd'. Mensen met dementie laten mij afdalen in mijn lijf. Daardoor heb ik geleerd hoe belangrijk mijn lichaam ook is in geloven.

Moeizame relatie

Ik ben opgegroeid met een cognitief geloof. Geloven leek vooral een aanvaarden van leerstellingen die keurig netjes in een geloofssysteem pasten. Dat zou ik dan moeten begrijpen en het rationeel moeten beamen. Dan pas mocht ik ook aan het Avondmaal deelnemen. Geloven met mijn hoofd, niet met mijn hele lijf.

Van mensen met dementie heb ik ontvangen dat geloven iets is van je hele lichaam

Dat is niet nieuw. In de loop van de theologische geschiedenis is er steeds weer de neiging geweest om een denigrerende houding ten opzichte van het menselijk lichaam aan te nemen (Sapp 1999). Dat lichaam werd dan vooral gezien als een tijdelijk omhulsel, een soort last die uiteindelijk afgeschud moest worden. Het ging om de geest, die de kern van het geschapen zijn naar het beeld van God vormde. Het beeld Gods is dan vooral de capaciteit om te redeneren en morele beslissingen te nemen.

De rede kreeg een superieure plek, boven het lichaam. Die ontkenning of moeizame relatie met ons lichaam bestaat dus al vanaf het begin van de geschiedenis van de theologie en het geloof en vandaag de dag nog steeds! Van mensen met dementie heb ik echter ontvangen dat geloven iets is van je hele lichaam: God woont in het lichaam van de ander, in dat van mijzelf. Zelfs wanneer er geen woorden zijn, is God daar. En God is in onze ontmoeting aanwezig.

Schepsel van God

Al in Genesis 2 lezen we dat God adem blaast in het stof en dat we daardoor mens worden. Er komt dus niet een of andere onsterfelijke ziel in ons lichaam, om daarin tijdelijk te verblijven waarbij ons lichaam slechts een omhulsel is. Nee: we zijn ons lichaam, bezielt door God. Dat doet ertoe! Dat betekent dat, hoe afhankelijk we zijn, hoe weinig woorden of gedachten we hebben, we nog steeds een schepsel van God zijn, dat naar Gods beeld is gemaakt. We zijn van waarde, simpelweg omdat we lichamelijk zijn, bezielt door God. Lichaam en ziel zijn één, in tegenstelling tot de dualistische visie die steeds weer, ook in christelijk denken, de kop opsteekt.

Het is de visie, waarin het denken, de rede of de geest (in die verschillende aanduidingen) superieur is en ons zelfs mens zou maken. Het lichaam bungelt er dan bij: nuttig, maar zeker niet noodzakelijk. Het draait om die andere zogenaamd mens-makende eigenschappen. Het gevaar ligt

dan echter op de loer: als we dus ons denken of vermogen tot redelijke overwegingen verliezen, verliezen we ons mens-zijn. Dan zegt men soms zelfs over iemand met dementie: 'Hij leeft nog wel, maar is er eigenlijk niet meer.' Gelukkig wijzen keer op keer mensen op die beperkte dualistische gedachtegang van een gescheiden en ongelijkwaardige lichaam en ziel, die de ontkenning van het belang van het lichaam tot gevolg kan hebben. Zo beschrijft de bekende twintigste-eeuwse theoloog Karl Barth dat lichaam en ziel een onafscheidelijke eenheid zijn, totaal en tegelijk (Linthicum en Hicks 2018). Een ziel kan niet zonder lichaam bestaan. Die eenheid van een mens, zo stelt Barth, kan niet door ziekte teniet worden gedaan.

Een lichaam worden

Door de omgang met mensen met dementie, en als het ware de herontdekking van mijn lichaam, gingen er voor mij steeds meer deuren in het evangelie open. Wordt God immers niet zelf ook mens, in de incarnatie? Je kunt ook zeggen: God werd lichamelijk. Dat doet er dus blijkbaar toe! Ons lichaam is niet zomaar een soort verpakking, maar we zijn ons bezielde lichaam. God zelf werd mens, een lichaam. En dat bedenken we keer op keer. Wanneer we Avondmaal vieren, zeggen we dan niet steeds de woorden die Jezus sprak: 'Neem en eet, dit is mijn lichaam'? Daarmee verwijst hij dus naar zijn gebroken lichaam en roept ons tegelijk op met elkaar een lichaam te vormen, als gemeenschap van Christus.

Er gingen voor mij steeds meer deuren in het evangelie open

God laat in de incarnatie zien dat ons lichaam er toedoet, dat elke ontmoeting een heilige ontmoeting is, omdat we daarin God ontmoeten, die ons allen bezielt. Dat betekent dat het er niet toedoet wat we kunnen. We zijn van waarde omdat we ons lichaam zijn, bezielt door God. En we zijn verbonden met elkaar, als een gemeenschap, om te leven in liefde tot elkaar.

Dementiedominiee Tim van Iersel is werkzaam als geestelijk verzorger bij WoonZorgcentra Haaglanden (WZH) en auteur van Godvergeten: gedachten over geloof en dementie. www.timvaniersel.nl

Genoemde titels

D. Linthicum en J Hicks, *Redeeming Dementia. Spirituality, Theology, and Science*. Church Publishing, New York 2018.

S. Sapp, "To See Things as God Sees Them": Theological Reflections on Pastoral Care to Persons with Dementia', in: L. VandeCreek (red.), *Spiritual Care for Persons with Dementia. Fundamentals for Pastoral Care*. Taylor & Francis, New York 1999, p. 25-43.